

2

Jaargang 6
Augustus 2001

Lisaniet

6

Werken en ondernemen
'onder de rook' van Schiphol

8

Werkgelegenheid in de detailhandel:
krapte op de arbeidsmarkt rem op de ontwikkeling

3

Banenmotor van MKB begint te haperen

Samenwerking LISA en Arbeidsvoorziening

2

Lisa

Voor feiten en cijfers
over werkgelegenheid

LISA-bestand 2000 gereed

11

Meer info over LISA:
www.lisa.nl

Op 29 mei is het contract getekend tussen de directie van Arbeidsbureau Nederland en het bestuur LISA voor het gebruik van LISA door de arbeidsbureaus (in de nabije toekomst het Centrum voor Werk en Inkomen, CWI). De betrokkenheid van Arbeidsvoorziening is niet van gisteren en het is misschien goed om eens het verleden in te duiken om de relatie met LISA te verhelderen en een blik te werpen op de toekomst.

V.l.n.r. dhr. Pieterjan Vriens, dhr. Freerk Viersen, dhr. Geert Scholtens, dhr. Martin Siers en mevr. Marijke van Esch.

Samenwerking LISA en Arbeidsvoorziening

Arbeidsvoorziening en LISA

De oerknal was een millennium geleden, in het begin van de jaren 80 bij het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, om precies te zijn het Directoraat-Generaal van de Arbeid (Arbeidsinspectie). Het bedrijfsvestigingenregister diende informatie te (gaan) bevatten over werkgevers, werkgelegenheid, arbeidsomstandigheden, arbeidsvoorwaarden, arbeidsverhoudingen, lonen, sociale voorziening enz.

Een ambitieuze doelstelling voor het hele werkgebied van het Ministerie, die niet volledig gehaald is. Ook toen al was Arbeidsvoorziening, getooid met de naam Directoraat Generaal voor de Arbeidsvoorziening, betrokken en verantwoordelijk voor het werkgelegenheidsdeel van het register.

Het systeem is verder regionaal opgezet en in 1987 waren er inmiddels 16 regionale samenwerkingsverbanden bij betrokken in een bonte allegaer van samenstelling, zoals de toenmalige ETI's, arbeidsbureaus en districtbureaus Arbeidsvoorziening, Kamers van Koophandel, Provincies, grote gemeenten. De dekking was toen vrijwel landelijk. Het bestaan van LISA heeft meerdere malen zwaar onder druk gestaan. Het wegvallen van financiering en bezuinigingen zijn enkele van de toenmalige 'hoofdbreken'. De regionale arbeidsvoorziening is echter in bijna alle regio's steeds nauw betrokken geweest bij de financiering, de organisatie en het gebruik van de regionale vestigingsregisters.

Met het verdwijnen van de RBA's dreigde de continuïteit in de regionale samenwerking te worden aangetast. De basis blijft echter de regionale samenwerking en uitvoering, versterkt door een landelijk kader van afspraken en financiering. Alles overziende is het goed dat LISA onder de stormen overeind is gebleven en nu een landelijk dekkend betrouwbaar en actueel vestigingenregister biedt met landelijk en regionale arbeidsmarktinformatie.

Van Arbeidsvoorziening naar CWI?

De Arbeidsvoorzieningsorganisatie is sterk aan het veranderen en zal in de naaste toekomst het 'Centrum voor Werk en Inkomen' zijn. De Arbeidsbureaus zijn eerst gesplitst in een openbaar gedeelte (Arbeidsbureau) en een privaat deel (KLIQ). Het private deel zal als afzonderlijk bedrijf een eigen koers varen en naast andere aanbieders in een te ontwikkelen markt voor reïntegratie opereren. De Arbeidsbureaus gaan over in de Centra voor Werk en Inkomen. De arbeidsbemiddeling vormt samen met de Gemeentelijke Sociale Diensten en de

Uitvoeringsorganisatie Werknemersverzekering Verzekering (UWV) één loket voor de intake voor werk en de aanvraag van een uitkering. Dit loket is gesitueerd in een gemakkelijk toegankelijke 'winkel' waarin de werkzoekende zelf kan 'shoppen' om werk te vinden. Met geavanceerde middelen zoals digitale vacaturezuilen en klant-pc's die toegang bieden tot internet kan de werkzoekende zoveel mogelijk zelf zijn vacatures vinden of nadere informatie over beroepen, opleidingen enz. vergaren. Naar verwachting is deze verandering aan het einde van het jaar voltooid en is ook de bijpassende wetgeving op orde.

Bij het vormen van een 'nieuwe' organisatie horen ook 'nieuwe' werkprocessen. In die werkprocessen is de organisatie aangelopen tegen het fenomeen dat er vele administraties en registraties op het terrein van bedrijven en organisaties actief zijn binnen de huidige en toekomstige organisatie.

Het is belangrijk om over adequate gegevens te beschikken op het gebied van werkgelegenheid en bedrijven. Een grondige analyse heeft uitgewezen dat LISA voor de CWI-organisatie de beste mogelijkheden biedt. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de mogelijkheden van de totale registratie van bedrijven en instellingen maar minstens zo belangrijk is

Banenmotor van MKB begint te haperen

de bijzonder fijnmazige informatie over werkgelegenheid. Door die fijnmazigheid beschik je steeds over inzicht in werkgelegenheid naar sector en regionale eenheid. Omdat regionale eenheden sterk aan verandering onderhevig zijn binnen de arbeidsvoorzieningsorganisatie en ook zullen gaan veranderen vanwege de nieuwe CWI-structuren kan met LISA al snel aangesloten worden bij de nieuwe gebiedsindelingen.

Bovendien zal de nieuwe CWI-organisatie ook nog te maken krijgen met de toelevering van arbeidsmarkt-informatie aan de Regionale Platforms Arbeidsmarkt. Het streven is om met de regionale partners (waaronder ook de LISA-partners) gezamenlijk regionale arbeidsmarkt-informatie op te leveren.

In de ketensamenwerking tussen Arbeidsbureau en UWV zal ook bekeken worden hoe een koppeling met het bedrijvenregister voor de sociale zekerheid tot stand gebracht kan worden. Tegelijk wordt bekeken of de regionale samenwerking met het handelsregister van de Kamers van Koophandel ook een landelijk karakter kan krijgen.

Op deze manier wordt er van onder af gewerkt aan samenwerking tussen registers om ook de enquêtedruk naar de bedrijven te verlichten. Het Ministerie van EZ is bezig om uiteindelijk tot één landelijk Basis Bedrijven Register te komen. De samenwerking die ons voor ogen staat kan daar een wezenlijke bijdrage aan leveren. Het Basis Bedrijven Register is misschien nog ver weg maar ook elke marathon begint met de eerste kilometers.

Door: Martin Siers

Functie: manager arbeidsmarkt-informatie en analyse

Organisatie: Arbeidsbureau Nederland (binnenkort CWI)

Door: Juri Heise, adviseur bij ETIN Adviseur

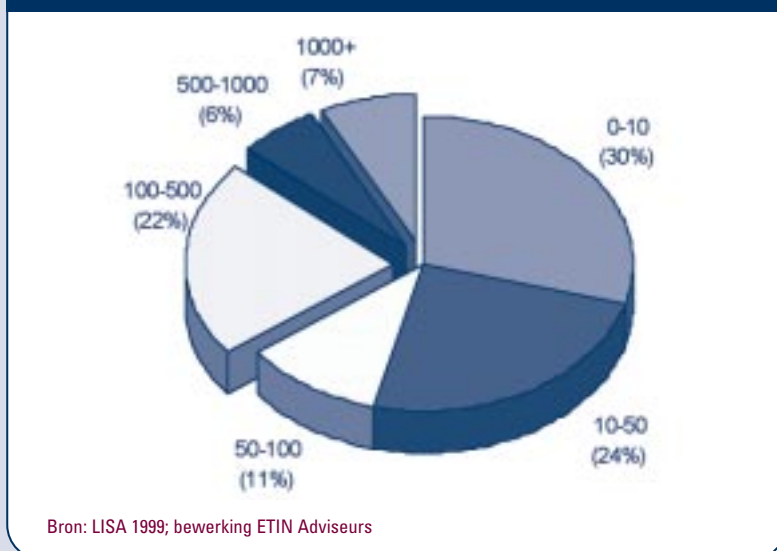
Inleiding

Sinds het midden van de jaren zeventig is de vraag naar diensten (zowel van consumenten als bedrijven) sterker gestegen dan de vraag naar goederen, waardoor vooral de dienstensector in omvang is toegenomen. Omdat dienstverlenende bedrijven over het algemeen een geringere omvang hebben dan industriële bedrijven, resulteerde dit in een toename van het midden- en kleinbedrijf (mkb)¹. Dit proces werd versterkt door het uiteenvallen van markten voor massaproducten in deelmarkten voor gedifferentieerde producten met een korte levenscyclus (kleinere bedrijven kunnen vaak flexibeler opereren), de trend dat grote (veelal industriële) bedrijven in toenemende mate activiteiten uitbesteden en dienstenactiviteiten afstoten en ook de sterke opkomst van de (relatief kleinschalige) ICT-bedrijvigheid heeft het mkb groeiimpulsen gegeven. Uit cijfers van LISA blijkt echter dat het mkb haar positie als grote banenmotor aan het grootbedrijf is kwijtgeraakt. In het onderhavige artikel zal een beeld worden geschetst van het Nederlandse mkb. Daarbij wordt een poging gedaan om het 'haasje-over' van het grootbedrijf en mkb te verklaren.

Profiel mkb

De dominantie van het mkb is in het totaal aantal vestigingen bijzonder groot. Maar liefst 99% van alle vestigingen in Nederland behoort tot het mkb. Het belang van het mkb in de werkgelegenheid is eveneens groot, echter minder

Figuur 1: Werkgelegenheidsverdeling naar grootteklasse (1999)

¹ Er bestaan meerdere definities van het mkb. De meest gehanteerde afbakening is gebaseerd op het aantal bij de vestiging werkzame personen. In dit artikel worden alle vestigingen met minder dan 100 werkzame personen tot het mkb gerekend. Aangezien wordt uitgegaan van vestigingen en niet van bedrijven, zal dit per saldo tot een overschatting van het mkb leiden, aangezien vestigingen met minder dan 100 werkzame personen, die deel uitmaken van een groot concern, ook tot het mkb worden gerekend.

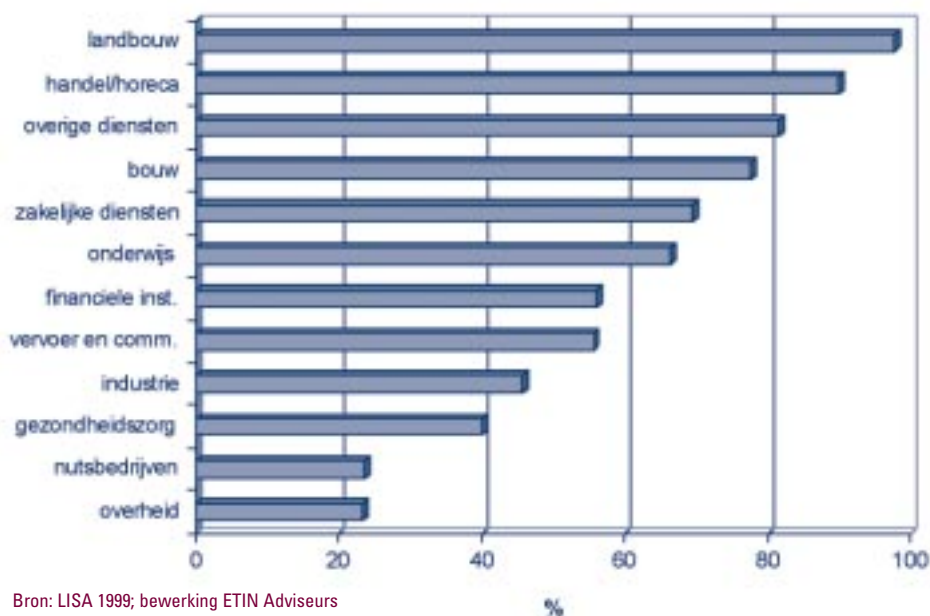
spectaculair dan in het totaal aantal vestigingen. Van de in totaal bijna 6,9 miljoen werkzame personen die Nederland anno 1999 telde, komt bijna tweederde (65%) voor rekening van het mkb. Het kleinbedrijf (0-10 werkzame personen) is goed voor 30% van de totale werkgelegenheid,

In sectoren als de overheid (23%), nutsbedrijven (24%), de gezondheidszorg (40%) en de industrie (46%) heeft het grootbedrijf de overhand. Binnen de industrie zijn vooral de chemie, de elektronica en de transportmiddelenindustrie zeer grootschalig.

Ook grootstedelijke gebieden als Groot-Amsterdam, Utrecht en Groot-Rijnmond blijven duidelijk onder het landelijke gemiddelde. De oorzaken van de geconstateerde verschillen zijn zeer verschillend. Over het algemeen geldt dat meer industriële gebieden (zoals Limburg, Noord-

Brabant en Overijssel) en grootstedelijke gebieden (veel hoofdkantoren c.q. -vestigingen) een ondervetegenwoordiging van het mkb kennen. De positie van Agglomeratie 's-Gravenhage kan bijvoorbeeld worden verklaard door een prominente positie van de overheid, in de regio Delft en Westland drukt vooral het onderwijs (universiteit) een sterke stempel op de werkgelegenheid. Regio's waar de nadruk vooral ligt op

Figuur 2: Aandeel MKB in de werkgelegenheid per sector (1999)

het middelbedrijf (10-100 werkzame personen) noteert 35%. Figuur 1 toont de werkgelegenheidsverdeling in Nederland naar grootteklasse.

Het werkgelegenheidsaandeel van het mkb varieert sterk per sector. Het aandeel is het hoogst in de agrarische sector (98%). Deze sector kent een groot aantal vestigingen met relatief weinig werkzame personen. De gemiddelde bezetting per vestiging is hier 2,9 personen. Ter vergelijking, voor het totale bedrijfsleven geldt een gemiddelde van 8,4. Andere sectoren met een hoog percentage mkb zijn: handel/horeca (90%), overige diensten (82%), de bouw (78%) en de zakelijke dienstverlening (70%).

Regionale verschillen

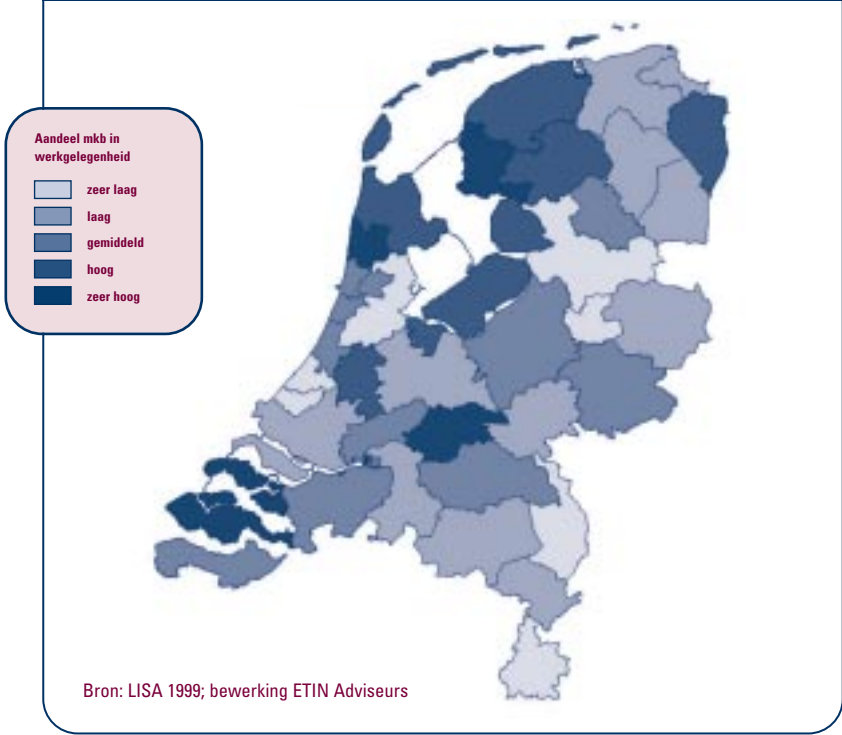
Door verschillen in de economische structuur bestaan er regionale verschillen in de aanwezigheid van mkb-bedrijvigheid. Figuur 3 toont het aandeel van het mkb in de totale werkgelegenheid per COROP-gebied. De vijf regio's met het hoogste aandeel mkb-werkgelegenheid zijn: Zuidwest-Friesland (77%), Zuidwest-Gelderland (73%), Overig Zeeland (71%), Alkmaar en omgeving (70%) en Flevoland (69%). De Agglomeratie 's-Gravenhage is hekkensluiter met slechts een aandeel van 48%. Andere regio's met een laag mkb-aandeel zijn Delft en Westland (53%), Zuid-Limburg (56%) en Noord-Limburg (58%).

landbouw en/of toerisme worden daarentegen gekenmerkt door een sterke aanwezigheid van kleinere bedrijven. Deze regio's zijn doorgaans minder op het buitenland gericht (lager aandeel exporterende bedrijven).

Banenscheppende vermogen kleinbedrijf blijft achter

In tegenstelling tot een aantal jaren geleden heeft het mkb haar koppositie als grote banenmotor moeten afstaan aan het grootbedrijf. In de periode 1996-1999 nam het aantal werkzame personen in het mkb toe met 8,1%, het grootbedrijf realiseerde een groei van 13,7%. Absoluut gezien behoudt het mkb echter haar koppositie. Het mkb is

Figuur 3: Aandeel mkb in totale werkgelegenheid per COROP-gebied (1999)

in de periode 1996-1999 verantwoordelijk voor een banenaanwas van ruim 333 duizend, het grootbedrijf blijft steken op ruim 292 duizend banen.

Het mkb aanmerken als compleet onafhankelijke initiërende banenmotor is onjuist. Een uitzondering vormen de

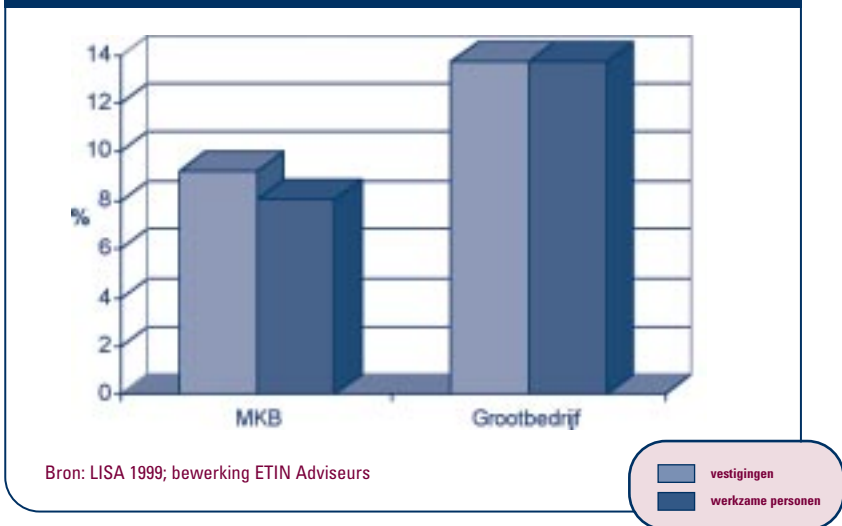
bevolkingsvolgende sectoren. Een deel van de banencreatie van het grootbedrijf slaat neer bij het mkb, voor een niet onaanzienlijk deel gaat het hierbij om uitbestedingen door het grootbedrijf. Het Centraal Plan Bureau karakteriseerde het grootbedrijf in deze context ooit treffend als de

'leverancier van de brandstof voor het mkb'. Omgekeerd profiteert ook het grootbedrijf (statistisch) van de dynamiek van het mkb. Zo worden mkb-bedrijven die de grens van 100 werkzame personen overschrijden vanaf dat moment tot het grootbedrijf gerekend.

De krapte op de arbeidsmarkt zou een van de mogelijke verklaringen kunnen zijn voor de lagere werkgelegenheids-groei van het mkb. Vooral kleine bedrijven hebben in tijden van krapte moeite om aan voldoende gekwalificeerd personeel te komen. Ze verliezen steeds vaker de slag om de gunst van het schaarse personeel. Het mkb heeft over het algemeen door een gebrek aan middelen en mogelijkheden niet de reikwijdte die veel grotere bedrijven wel hebben (landelijke of zelfs internationale wervingscampagnes, lucratieve lokkertjes, etc.). Het gevolg is dat de bedrijven niet zo snel kunnen groeien als ze zouden willen en kunnen. Een belangrijke uitdaging voor de komende jaren is dan ook het vergroten van de aantrekkingskracht van het mkb als werkgever.

Een andere oorzaak is de sterk toegenomen concurrentie. Door de internationalisering en snelle technologische ontwikkelingen wordt het bedrijfsleven sterk op de proef gesteld. Vooral kleinere bedrijven hebben moeite om tegen hun grotere 'collega's' op te boksen. Dit kan nadelige gevolgen hebben voor de (werkgelegenheids)groei van het mkb. Om te kunnen overleven moet het mkb investeren in innovativiteit, schaalvergroting en samenwerking. Gebeurt dit niet, dan zullen vele de komende jaren het loodje leggen.

Figuur 4: Ontwikkeling van het aantal vestigingen en werkzame personen in het mkb en grootbedrijf in periode 1996-1999

Werken en ondernemen 'onder de rook' van Schiphol

Door: Sergej Bulterman, senior economist bij de staf-groep Economisch Onderzoek Rabobank Nederland

De toekomst van de luchthaven Schiphol is voortdurend in discussie. Laatst weer naar aanleiding van een verkenning van de toekomstige groeimogelijkheden, die door de Nederlandse Luchtvaartsector was uitgevoerd.¹ Een verkenning die een aantal ambitieuze groeiscenario's bevat waarop heel politiek Den Haag direct zijn sceptische of afkeurende reactie gaf.

In elk geval kan de luchthaven – binnen de milieunormen uiteraard – voorlopig nog doorgroeien door de aanleg van de 5e baan. Maar wat gebeurt er daarna, na 2003? Verdere groei in een gematigd tempo – en natuurlijk wederom binnen de milieunormen – ligt op dit moment het meest voor de hand. Een luchthaven in zee lijkt nog altijd een brug te ver. Verdere groei op de huidige locatie, in de Haarlemmermeer heeft echter wel de nodige gevolgen voor burgers en bedrijven in de nabije omgeving. Intensieve bebouwing is binnen de milieuocontouren nu al niet mogelijk, maar naar alle waarschijnlijkheid zullen daarbovenop de nodige woningen en bedrijven moeten verdwijnen. Hoeveel en waar, daarnaar wordt momenteel studie verricht.

Een groot deel van de Haarlemmermeer lijkt een economisch 'vergeten' gebied te zijn. De meeste Nederlanders zijn bekend met Schiphol en Hoofddorp. De namen Nieuw-Vennep, Badhoevedorp en Zwanenburg zegt sommigen ook wel wat, maar dan houdt het ook wel op. En dat terwijl de gemeente Haarlemmermeer, die de gehele polder bestrijkt, maar liefst 26 kernen omvat. Hoofddorp, de grootste kern, telt 57.000 inwoners, Rozenburg is met 200 inwoners de kleinste.

Invloed Schiphol op lokale economie

Voor Nederland en de regio doet de economie van de kleine kernen, het gebied buiten Schiphol en Hoofddorp, er weinig toe. Toch is bijna de helft van de lokale bevolking hier woonachtig en meer dan de helft van alle bedrijven er gevestigd. Daar staat tegenover dat als werkgelegenheidsverschaffer Schiphol zeer belangrijk is: met meer dan 50 duizend banen op haar terrein zorgt de luchthaven voor ruim 40% van de Haarlemmermeerse werkgelegenheid. Daarbij zijn de direct om de luchthaven gelegen bedrijfsconcentraties (zoals Schiphol-Rijk), die sterk met de luchthaven samenhangen, nog niet eens meegerekend.

Haarlemmermeer is een bijzonder stukje economie in Nederland. Klein en groot, internationaal en lokaal ondernemerschap zijn hier op korte afstand van elkaar te vinden. De gemiddelde bedrijfsgrootte op Schiphol bedraagt 75 werkzame personen, die in de kleine kernen 7 werkzame personen. Terwijl 10 bedrijven op Schiphol 80% van de 50 duizend aldaar aanwezige banen voor hun rekening nemen, is buiten de luchthaven en Hoofddorp in de Haarlemmermeer geen enkel groot bedrijf (met meer dan 100 werkzame personen) te vinden.

Figuur 1: Groottestructuur (naar aantal vestigingen) van het bedrijfsleven in Haarlemmermeer, 2000

Schiphol en de lokale, kleinere bedrijven in Haarlemmermeer hebben vaak met elkaar te maken, maar vaak ook helemaal niets. Uit recent onderzoek dat de gemeente Haarlemmermeer heeft laten uitvoeren is gebleken dat 37% van de Haarlemmermeerse bedrijven een directe zakelijke relatie heeft met – bedrijven op – de luchthaven.² Een aanzienlijk deel van de bedrijven op de grote bedrijventerreinen en kantoorlocaties in Hoofddorp en Nieuw-Vennep

¹ Nederlandse Luchtvaartsector (2001), Voorlopige resultaten Businesscase Schiphol Redesign.

² Gemeente Haarlemmermeer (2001).

³ Het gaat hier dus niet om Schiphol, Hoofddorp, Nieuw-Vennep, Badhoevedorp en Zwanenburg.

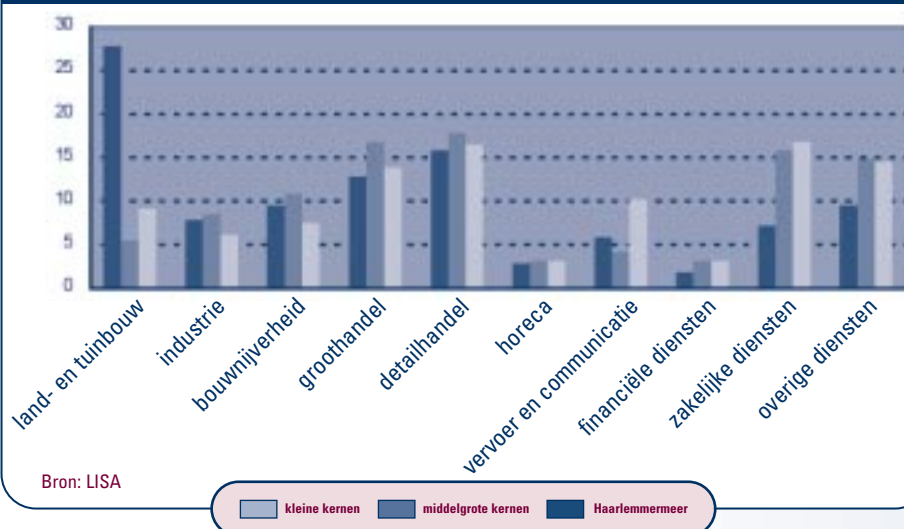
hebben zich vanwege de luchthaven aldaar gevestigd. Daarbij kunnen de volgende vier motieven een rol spelen:

1. voorwaartse relaties: profiteren van de luchthaven door de luchthaven als dienst te gebruiken (hoofdkantoren, distributiebedrijven, etc.)
2. achterwaartse relaties: toeleveren van producten en diensten aan de luchthaven (de luchthaven als klant)
3. ondersteunen luchthavengebonden bedrijvigheid, c.q. bovengenoemde bedrijven als klant hebben
4. imago: met name de laatste jaren zijn nogal wat bedrijven gevestigd die hoogstens zijdelings van Schiphol gebruikmaken of profiteren. Vestiging bij Schiphol is niet direct noodzakelijk, maar vooral ingegeven door de uitstraling die dit zou hebben op (potentiële) klanten en de nabijheid tot collega-bedrijven. Dit geldt bijvoorbeeld voor een aantal ICT-bedrijven.

Haarlemmermeer is meer dan Schiphol

Schiphol is dus belangrijk voor Haarlemmermeer en bepaalt een groot deel van de lokale economie. Toch blijft hiermee nog een heel stuk economie en ondernemerschap onbenoemd. Lokale en regionale bedrijven die weinig met Schiphol en de daaraan gerelateerde bedrijvigheid van doen hebben. Grofweg gezegd neemt de relatie met Schiphol af met de afstand tot de luchthaven en de leeftijd en het (lokaal) verzorgende karakter van het bedrijf. De meeste ondernemers in de kleine kernen tot circa 3.000 inwoners³ zijn hier al vele jaren gevestigd. Naast de agrarische sector is, met bijna 30% van alle bedrijfsvestigingen, de groot- en detailhandel veruit de grootste bedrijfstak. Geen (internationaal) vervoer, communicatie en zakelijke dienstverlening dus, zoals op Schiphol en in Hoofddorp veel voorkomt.

Figuur 2: Productiestructuur (naar aantal vestigingen) van de kleine en middelgrote kernen in Haarlemmermeer, 1997

De economie van de kleine kernen vertoont nog een andere discrepantie met Hoofddorp en Schiphol: een stagnerende of zelfs een neerwaartse economische ontwikkeling. Redenen voor de stagnatie zijn:

- Door de milieuocontouren van Schiphol (met name geldend voor het oostelijke deel van de Haarlemmermeer) en het restrictief bouwbeleid worden de kleine kernen beperkt in hun (ruimtelijke) groei.

- Schiphol en Hoofddorp eisen veel energie op in het economische beleid, waardoor er bij de overheid en het bedrijfsleven in de regio weinig aandacht overblijft voor de economie van de kleine kernen.
- De economie van de kleine kernen is kleinschalig, versnipperd en deels verouderd, wat een vrij smalle basis is voor blijvende groei.
- De groei en populariteit van Schiphol en Hoofddorp zorgen voor een snelle groei van de kosten (bijvoorbeeld van bedrijfsruimte) voor ondernemen in het gebied, die steeds moeilijker door kleine, lokale ondernemers gedragen kunnen worden. Hierdoor dreigen kleine ondernemers te worden verdrongen.

De stagnerende economie is een punt van zorg, aangezien de gemeente en lokale bevolking van Haarlemmermeer graag een zogenoemde 'complete' gemeente willen maken, een gemeente waar het naast goed werken ook aangenaam wonen, winkelen, uitgaan en recreëren is. En daarvoor is het buitengebied met zijn kleine kernen hard nodig.

Gezien de huidige economische structuur en de toekomstige ontwikkelingsmogelijkheden van de kleine kernen is het goed de focus in de economische ontwikkeling in elk geval op de volgende vier aandachtsgebieden te leggen:

- Industrie en logistieke bedrijvigheid in het noordwesten van de Haarlemmermeer (o.a. Lijnden, Vijfhuizen).
- Verzorgende dienstverlening en detailhandel: vernieuwing en consolidatie in de grotere van de kleine kernen (o.a. Lisserbroek, Rijsenhout en Vijfhuizen) en bundeling/herstructurering in de kleine kernen in het zuidwesten van Haarlemmermeer.
- Recreatie en horeca in het westen (o.a. Lisserbroek) en zuiden (o.a. Buitenkaag, Burgerveen) van Haarlemmermeer.
- Agribusiness in het oosten van Haarlemmermeer tegen Aalsmeer aan.

Dit betekent niet alleen investeren in de leefbaarheid van de kleine kernen, maar ook in die van de gemeente Haarlemmermeer als geheel. Een gemeente met voldoende groen, recreatie en ruimte voor de toekomst.

Werkgelegenheid in de detailhandel: krapte op de arbeidsmarkt rem op de ontwikkeling

Door: Thomas Verbeek, adviseur ETIN Adviseurs

Inleiding

Met ruim 120.690 vestigingen en dik 672.700 banen vormt de detailhandel een belangrijke bedrijfstak binnen Nederland. Binnen de totale werkgelegenheid, die circa 6,9 miljoen arbeidsplaatsen omvat, heeft de detailhandel een aandeel van bijna 10%. Bijna twee derde van de werkgelegenheid wordt in de detailhandel non-food gerealiseerd. De overige banen bevinden zich in de detailhandel-food.

De branche profiteert van de economische hoogconjunctuur. In het jaar 2000 is de omzet van de detailhandel 5,0% hoger uitgekomen dan in 1999. In 1999 bedroeg de groei 4,4%¹. Ook de werkgelegenheid in de detailhandel neemt verder toe: ten opzichte van 1998 zijn er 56.540 banen bijgekomen. Hoe heeft de sector zich de afgelopen jaren ontwikkeld en welke tendensen spelen zich af binnen de branche?

zijn zij verantwoordelijk voor een banenaanwas van bijna 8 duizend. Op de wat langere termijn groeit de werkgelegenheid in de detailhandel wat minder snel dan de totale Nederlandse werkgelegenheid. In de periode 1996-1999 neemt het aantal arbeidsplaatsen in de detailhandel toe met 9,2%, terwijl de totale werkgelegenheid in dezelfde periode groeit met bijna 10%. Hierbij moet opgemerkt worden dat beide deelsectoren even hard groeiden. De krapte op de arbeidsmarkt zou een mogelijke verklaring kunnen zijn voor de lagere werkgelegenheids groei.

Tabel 1: Aantal banen en aantal vestigingen detailhandel en Nederland totaal in 1999

	Vestigingen	Aandeel	Banen	Aandeel
Detailhandel food	25.830	3,1%	254.590	3,7%
Detailhandel non-food	94.860	11,5%	418.160	6,1%
Detailhandel totaal	120.690	14,7%	672.740	9,8%
Nederland totaal	823.390	100,0%	6.899.440	100,0%

Ontwikkeling werkgelegenheid

De werkgelegenheidsontwikkeling in de detailhandel loopt in de lijn met het landelijk gemiddelde. Met een groei van 3,1% is in het tijdvlak 1998-1999 blijft zij een fractie achter bij de groei van de totale werkgelegenheid in Nederland (3,3%). Terwijl in de voorgaande jaren de food-sector steeds als winnaar uit de bus kwam, neemt de non-food in de periode 1998-1999 de koppositie over. Vooral de computerzaken, huishoudelijke artikelen en parfumerieën laten een gunstige ontwikkeling zien. Deze branches realiseerden een banengroei van meer dan 10%. Binnen de detailhandel groeide de food-sector wat minder hard dan de non-food. Absoluut gezien behoudt de food-sector haar koppositie. Dit komt door de positie van de supermarkten. Binnen de food-sector hebben zij een aandeel van ruim 60% en

Schaalvergroting

De consument vraagt om een steeds breder en creatiever producten- en dienstenaanbod. De detailhandel speelt hierop in door klanten een ruimere keus te bieden. Deze ontwikkeling kan er zowel voor zorgen dat het aantal speciaalzaken toeneemt als dat steeds meer producten in een en dezelfde vestiging verkrijgbaar zijn. Vooralsnog lijkt schaalvergroting de tendens te zijn.

In de periode 1996-1999 neemt het aantal werknemers per vestiging namelijk toe van 5,1 tot 5,6. In dezelfde periode blijft het aantal werknemers per vestiging in Nederland vrijwel stabiel op rond de 8,3. Schaalvergroting doet zich het meeste voor binnen de food-sector.

Tabel 2: Groei werkgelegenheid detailhandel en Nederland totaal in de periode 1996-1999

	96-97	97-98	98-99	96-99
Detailhandel food	2,7%	3,6%	2,6%	9,2%
Detailhandel non-food	2,4%	3,1%	3,4%	9,2%
Detailhandel totaal	2,5%	3,3%	3,1%	9,2%
Nederland totaal	2,6%	3,7%	3,3%	9,9%

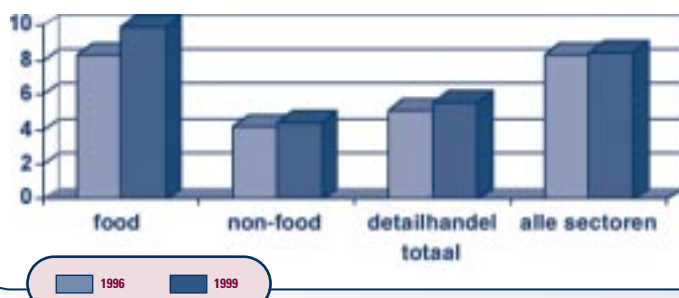
¹ Hoofdbedrijfsschap detailhandel.

² Hiertoe behoren de sbi-codes: 5211 en 522.

³ Hiertoe behoren de sbi-codes: 5212, 523 t/m 527.

Figuur 1: Aantal banen per vestiging in de detailhandel en voor Nederland als geheel in de periode 1996-1999

Op het eerste gezicht lijkt de groei van het aantal werknemers per vestiging niet spectaculair. Dit beeld verandert als we kijken naar de ontwikkeling van het aantal vestigingen naar grootteklasse. Hieruit blijkt dat met name in de food-sector sprake is van schaalvergroting. Binnen dit segment nam in de periode 1996-1999 het aantal vestigingen met minder dan 20 werkzame personen sterk af, terwijl het aantal bedrijven met 20 werkzame personen of meer groeit. Binnen de non-food is schaalvergroting minder duidelijk aanwezig. Alleen het aantal hele kleine vestigingen vertoont een daling. De tendens tot schaalvergroting heeft een grote impact op de sector. In de totale sector was in 1996 een kwart van de banen te vinden bij de grotere bedrijven (meer dan 20 werkzame personen). Drie jaar later is dit aandeel opgelopen tot bijna 30%.

De verwachting is dat de schaalvergroting ook in de toekomst zal doorzetten. Voor de non-food-sector geldt dat marktmacht en dominantie in de distributieketen door de immer toenemende concurrentie steeds belangrijker wordt. Het bereiken van schaalvoordelen en het vergroten van de inkoopmacht door middel van fusies, internationalisatie, verdergaande concentratie en samenwerking lijkt het devies te zijn. In de food-sector speelt het argument van veranderende consumenten voorkeuren ook de

komende jaren de grootste rol. De consument vraagt steeds meer om maatwerk en om persoonlijke dienstverlening, inclusief de daarbij horende klantgerichte benadering. Supermarkten ontwikkelen zich daardoor steeds meer tot grootschalige servicecentra voor de dagelijkse behoefte. Zij bieden daarbij steeds meer branchevreemde producten aan (telefoons, CD's en boeken). Speciaalzaken lijken hier vooralsnog aan het kortste eind te trekken. Wat het effect is van internet op de structuur van de detailhandel is nog onduidelijk. De directe verkoop aan de consument via internet blijkt nog

niet echt van de grond te komen. De verwachting is wel dat de komende jaren het aandeel internetomzet behoorlijk zal kunnen groeien, hoewel de internet-hype de laatste tijd behoorlijk is getemperd.

Tabel 3: Ontwikkeling aantal vestigingen naar grootteklasse in de periode 1996-1999

	Food	Food	Non-food	Non-food	Totaal	Totaal
1 WP	-920	-20,1%	-1075	-5,9%	-1990	-4,9%
2 t/m 4 WP	-1520	-10,1%	2010	4,7%	490	0,8%
5 t/m 9 WP	-140	-3,7%	1180	10,9%	1040	7,1%
10 t/m 19 WP	-50	-3,1%	480	17,6%	420	9,6%
20 t/m 49 WP	180	19,4%	185	25,4%	370	22,0%
> 50 WP	30	11,4%	40	14,7%	70	13,0%
totaal	-2720	-9,6%	2530	2,7%	390	0,3%

* dat wil zeggen het aantal werkzame personen, zowel parttime als fulltime

Conclusie

Met een aandeel in de totale werkgelegenheid van bijna 10% is de detailhandel in Nederland een niet te verwaarlozen sector, zeker wanneer in acht genomen wordt dat hier met name banen voor de onderkant van de arbeidsmarkt worden gecreëerd. De ontwikkeling van de werkgelegenheid in de detailhandel is vrij goed te noemen. De groei van de werkgelegenheid is weliswaar net wat minder dan het Nederlandse gemiddelde, maar dat is niet verwonderlijk gezien de mindere conjunctuurgevoeligheid van deze sector. Ook wordt de branche geconfronteerd met de toenemende krapte op de arbeidsmarkt, welke een remmend effect kunnen hebben op de werkgelegenheidsontwikkeling. De tendens van schaalvergroting blijkt zich nog steeds door te zetten. Met name de afname van het aantal vestigingen met minder dan 4 werkzame personen in de food-sector is zeer groot te noemen. Dit geeft aan dat er nog steeds sprake is van een grote sanering, die met name op het platteland en de kleine buurtwinkelcentra haar effecten laat voelen.

Vestigingen en banen in de G15 gemeenten in 1999 (aantallen * 1.000)

	Almelo				Arnhem				Breda			
	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.
Agrarische sector	0,1	0,2	67,3	15,2	0,1	0,7	77,7	3,7	0,5	1,5	62,5	10,6
Industrie en nutsbedrijven	0,2	8,8	84,6	1,7	0,3	7,1	80,4	1,1	0,5	11,0	75,1	3,1
Bouwnijverheid	0,2	1,7	93,4	2,3	0,3	2,9	92,2	1,5	0,5	5,0	91,5	2,2
Handel en horeca	1,0	6,5	55,5	21,5	2,3	15,4	50,0	27,9	3,0	21,7	52,8	24,5
Vervoer, opslag en communicatie	0,1	0,9	77,9	21,8	0,2	4,3	69,7	12,4	0,2	4,5	76,9	10,6
Financiële instellingen	0,1	0,5	47,8	3,3	0,2	5,8	55,9	3,5	0,2	3,2	48,9	8,8
Zakelijke dienstverlening	0,3	2,5	48,8	7,5	1,4	15,3	59,5	13,1	2,0	12,0	55,5	26,0
Overheid en onderwijs	0,1	5,2	62,4	7,9	0,4	16,5	65,6	5,1	0,3	12,3	58,4	6,8
Gezondheidszorg	0,2	5,8	17,5	13,5	0,5	12,8	24,1	19,3	0,6	11,9	20,8	21,3
Overige dienstverlening	0,2	0,8	39,1	26,5	0,6	4,6	55,9	15,1	0,7	3,4	49,2	17,8
Totaal 1999	2,5	32,8	59,3	10,4	6,3	85,5	56,7	13,1	8,4	86,6	55,8	15,9
Totaal 1998	2,4	32,1	60,2	16,1	6,3	83,2	57,2	14,4	8,3	84,9	55,8	15,7
	Deventer				Eindhoven				Enschede			
	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.
Agrarische sector	0,3	1,8	75,9	41,5	0,1	0,5	62,3	13,4	0,3	0,8	68,6	18,1
Industrie en nutsbedrijven	0,2	7,5	79,6	4,6	0,9	27,1	81,3	1,5	0,4	11,4	79,5	5,0
Bouwnijverheid	0,1	1,8	92,2	2,0	0,7	7,6	92,1	1,2	0,3	3,7	89,9	1,8
Handel en horeca	0,9	6,9	55,6	26,6	4,1	26,1	53,3	24,8	2,2	14,1	56,7	24,9
Vervoer, opslag en communicatie	0,1	1,5	79,4	13,9	0,3	6,3	72,2	8,4	0,1	2,6	70,0	14,1
Financiële instellingen	0,1	0,8	57,8	3,5	0,6	6,2	56,4	7,1	0,2	1,8	54,2	3,6
Zakelijke dienstverlening	0,4	5,4	62,2	11,8	3,7	29,5	64,3	15,3	0,9	6,9	62,1	15,1
Overheid en onderwijs	0,1	4,0	52,9	7,7	0,4	15,8	59,4	10,9	0,3	12,4	62,3	6,8
Gezondheidszorg	0,2	6,4	23,2	14,2	0,6	15,0	24,4	15,4	0,4	11,0	21,8	24,4
Overige dienstverlening	0,2	1,5	44,2	16,0	1,0	4,7	49,4	19,8	0,5	2,5	48,0	20,3
Totaal 1999	2,7	37,5	58,8	14,0	12,3	138,9	61,7	12,6	5,7	67,2	58,5	14,6
Totaal 1998	2,4	35,7	58,7	14,5	11,9	135,5	61,5	13,6	5,5	64,3	58,6	16,6
	Groningen				Helmond				Hengelo			
	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.
Agrarische sector	0,1	0,4	78,9	12,0	0,1	0,4	71,8	12,2	0,2	0,6	75,8	14,3
Industrie en nutsbedrijven	0,4	11,3	81,9	5,7	0,3	8,8	78,7	1,9	0,3	11,0	87,2	1,4
Bouwnijverheid	0,3	4,8	94,2	1,9	0,2	2,0	91,1	2,5	0,2	2,3	92,3	2,7
Handel en horeca	2,6	18,9	55,2	32,2	1,2	7,1	53,8	25,0	1,2	8,8	54,2	28,9
Vervoer, opslag en communicatie	0,2	5,5	73,8	8,5	0,1	1,6	76,9	20,6	0,1	2,3	72,1	10,5
Financiële instellingen	0,2	3,3	59,7	3,2	0,1	0,6	50,4	2,0	0,1	0,6	47,1	12,1
Zakelijke dienstverlening	1,6	18,9	58,7	22,8	0,5	3,4	63,1	11,0	0,6	6,6	48,7	31,5
Overheid en onderwijs	0,4	21,3	59,8	13,6	0,1	3,3	56,4	7,6	0,1	4,3	52,1	7,4
Gezondheidszorg	0,7	18,4	28,0	13,7	0,1	4,3	25,3	17,9	0,2	4,4	20,0	34,2
Overige dienstverlening	1,0	4,4	52,1	21,3	0,2	0,9	50,2	10,1	0,3	1,2	49,4	22,6
Totaal 1999	7,6	107,1	57,6	16,9	3,0	32,3	61,5	12,0	2,9	40,7	61,7	17,3
Totaal 1998	7,3	102,6	58,5	16,8	2,7	31,0	62,1	11,4	3,1	39,4	63,5	16,9
	's-Hertogenbosch				Leeuwarden				Maastricht			
	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.
Agrarische sector	0,2	0,5	73,3	14,0	0,1	0,7	85,8	9,2	0,1	0,3	77,8	13,1
Industrie en nutsbedrijven	0,5	11,0	78,7	2,6	0,3	6,9	82,9	2,6	0,2	11,7	84,0	0,9
Bouwnijverheid	0,5	6,2	93,5	1,7	0,3	2,7	93,6	3,0	0,2	1,9	92,8	2,4
Handel en horeca	2,9	20,1	59,3	20,0	1,5	9,9	54,9	29,2	2,1	13,6	49,3	25,8
Vervoer, opslag en communicatie	0,2	5,2	63,0	22,2	0,1	2,7	75,9	10,8	0,1	4,9	74,9	5,1
Financiële instellingen	0,4	3,8	56,5	3,7	0,2	6,3	57,6	3,9	0,2	1,6	47,9	3,5
Zakelijke dienstverlening	2,2	15,9	60,1	19,2	0,8	6,4	50,0	36,2	0,8	9,2	47,6	20,9
Overheid en onderwijs	0,3	10,3	58,1	6,9	0,2	12,4	61,5	8,6	0,2	10,9	58,7	11,4
Gezondheidszorg	0,5	11,9	22,2	22,0	0,3	9,5	23,6	22,2	0,3	11,2	27,9	8,4
Overige dienstverlening	0,7	3,1	48,4	23,2	0,5	3,0	55,3	36,1	0,4	2,1	49,1	18,2
Totaal 1999	8,4	88,0	58,9	14,7	4,2	60,5	57,3	17,1	4,7	67,4	56,2	12,6
Totaal 1998	8,1	85,2	59,1	14,7	4,1	59,9	58,1	16,7	4,6	63,3	57,5	11,5
	Nijmegen				Tilburg				Zwolle			
	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.	vest.	totaal	banen %man	%part.
Agrarische sector	0,2	0,7	66,6	16,4	0,3	0,9	73,1	17,8	0,2	0,5	72,4	10,5
Industrie en nutsbedrijven	0,4	12,9	83,8	1,1	0,6	17,5	77,6	2,8	0,2	8,5	84,7	1,5
Bouwnijverheid	0,3	3,4	91,7	1,5	0,5	4,3	91,6	4,1	0,2	3,7	91,1	1,2
Handel en horeca	2,5	15,3	53,1	27,7	2,9	18,9	53,0	29,9	1,4	12,5	56,1	23,2
Vervoer, opslag en communicatie	0,3	3,9	77,9	12,1	0,2	4,6	77,8	12,5	0,2	5,9	72,6	10,2
Financiële instellingen	0,2	1,5	50,6	2,5	0,2	3,4	55,7	2,1	0,1	2,9	54,3	2,4
Zakelijke dienstverlening	1,5	10,7	51,5	22,3	1,4	10,6	44,5	32,7	0,7	8,8	51,8	26,1
Overheid en onderwijs	0,3	14,9	56,3	10,6	0,3	12,7	55,9	11,6	0,2	11,4	57,3	8,4
Gezondheidszorg	0,6	17,9	26,7	13,6	0,5	14,3	23,3	19,9	0,3	10,7	19,5	14,2
Overige dienstverlening	0,6	2,9	48,3	24,5	0,6	3,2	47,6	25,0	0,3	1,7	45,1	23,8
Totaal 1999	6,7	84,1	55,2	14,5	7,6	90,4	55,7	17,4	3,7	66,9	56,7	13,5
Totaal 1998	6,5	81,2	54,8	17,0	7,7	87,4	56,0	17,4	3,6	62,7	57,1	15,7

G15: de eerste 15 middelgrote steden participierend in het Grotestedenbeleid
 vest.: aantal vestigingen
 totaal: totaal aantal fulltime en parttime mannen en vrouwen
 %man: aandeel mannen
 %part.: aandeel parttimers
 agrarische sector inclusief landbouwmeitelling CBS

Beschikbare gegevens

Per vestiging zijn de volgende gegevens beschikbaar:

Naam, vestigingsadres, correspondentieadres, activiteitscode (SBI 1993), aantal mannen fulltime, vrouwen fulltime, mannen parttime, vrouwen parttime (absolute gegevens op vestigingsniveau worden alleen geleverd door middel van een grootteklasse of via aggregaties). Op basis van deze gegevens is elke denkbare statistiek mogelijk, eventueel gekoppeld met andere gegevensbestanden. LISA behoudt zich ten aanzien van het landelijk register LISA en de daarin opgenomen gegevens alle auteurs- en databankrechten voor.

Omvang bestand

In onderstaande tabel is opgenomen van welke gebieden het LISA-bestand 1999 informatie biedt. Vergelijkbare statistische informatie is er ook voor 1998, 1997 en 1996. Voor 1995 en 1994 is deze informatie van een groot aantal gemeenten beschikbaar. Het bestand van 2000 is vanaf september 2001 beschikbaar.

Gebied omschrijving	aantal	minimum	vestigingen maximum	totaal
6 positie postcodegebied	236.000	1	320	721.800
4 positie postcodegebied gemeenten	3.960	1	3.455	
COROP-gebieden	538	52	55.222	
RBA-gebieden	40	2.241	79.571	
provincies	18	15.202	111.742	
	12	15.202	168.952	

Toelichting: het aantal vier positie postcodegebieden waar vestigingen zijn is in LISA 3.960. Het aantal vestigingen per gebied varieert van 1 tot 3.455. Het totale LISA-bestand van 1999 bevat 721.800 vestigingen.

Informatie en/of bestellingen LISA

Voor informatie over LISA en het bestellen van onder andere statistische gegevens, steekproeftrekkingen, bestandsverrijkingen kunt u zich wenden tot de LISA Projectorganisatie en Bridgis BV. Voor koppelingen van het LISA-bestand met bijvoorbeeld geografische databestanden kunt u contact opnemen met Bridgis BV.

LISA Projectorganisatie: Van Limburg Stirumlaan 6
Postbus 3045
5003 DA Tilburg
Tel.: (013) 594 01 11
Fax: (013) 463 03 24
E-mail: info@lisa.nl
Internet: www.lisa.nl

Bridgis BV: Sint Walburgkerkpad 3
Postbus 71
4000 AB Tiel
Tel.: (0344) 636 242
Fax: (0344) 636 246
E-mail: info@bridgis.nl
Internet: www.bridgis.nl

**LISA-bestand 2000
is gereed.
CD-rom komt begin
oktober uit.
Voor meer informatie:
www.lisa.nl**

Colofon

LISA Nieuws is een uitgave van de Stichting LISA die als doel heeft het beschikbaar hebben van informatie over vestigingen en werkgelegenheid in geheel Nederland, primair ten behoeve van onderzoek en beleid. De Stichting vertegenwoordigt de regionale registerhouders die de informatie verzamelen, beheren en in LISA inbrengen.

Redactie: Juri Heise, Mariële van Luyt, Freerk Viersen

Vormgeving: De Cock Design, Tilburg
Druk: BBL & partners, Rijswijk

Deze uitgave is verzorgd door de LISA Projectorganisatie. Overname van tekst en cijfermateriaal is alleen toegestaan ten behoeve van niet-commercieel gebruik onder bronvermelding. Hoewel bij de uitgave de uiterste zorg is nagestreefd kan voor eventuele aanwezigheid van (zet)fouten en onvolledigheden geen aansprakelijkheid worden aanvaard.

Bestuur Stichting LISA

P.J. Vriens, voorzitter (Vestigingenregister Noord-Brabant)
drs. F. Viersen, secretaris/penningmeester (Provincie Gelderland)
drs. G. Scholtens (Stadsgewest Haaglanden)
ir. B.A. Herfst (Provincie Utrecht)

Regionale bronhouders LISA

Bedrijvenregister Meerlanden
Werkgebied: Gemeente Haarlemmermeer e.o.
dhr. B.E. Achterstraat
Tel.: (023) 56 76 130
e-mail: bedrijvencontact@haarlemmermeer.nl

Regionale Informatiebank Bedrijven en Instellingen Zeeland (RIBIZ)
Werkgebied: Provincie Zeeland
dhr. R. Lucas
Tel.: (0118) 673 513
e-mail: Ribiz@KvKZeeland.nl

Vestigingenregister Amsterdam
Werkgebied: Gemeente Amsterdam e.o.
dhr. T.J.A. Jongmsma
Tel.: (020) 527 95 42
e-mail: t.jongmsma@onstat.amsterdam.nl

Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) Gelderland
Werkgebied: Provincie Gelderland
dhr. drs. F.J. Viersen
Tel.: (026) 359 91 71
e-mail: f.viersen@prv.gelderland.nl

Werkgelegenheidsregister Stadsgewest Haaglanden
Werkgebied: Stadsgewest Haaglanden
dhr. G. Scholtens
Tel.: (070) 312 91 26
e-mail: schg@haaglanden.nl

Vestigingenregister Noord-Brabant
Werkgebied: Provincie Noord-Brabant
dhr. drs. B. Doets
Tel.: (013) 594 01 11
e-mail: b.doets@etin.nl

Provinciaal Arbeidsplaatsenregister (PAR) Utrecht
Werkgebied: Provincie Utrecht
dhr. drs. M. Bergmeijer
Tel.: (030) 258 23 91
e-mail: Maarten.Bergmeijer@Provincie-Utrecht.nl

Werkgelegenheidsregister Friesland
Werkgebied: Provincie Friesland
dhr. J. Aulbers
Tel.: (058) 292 56 62
e-mail: aulbers@frysland.nl

Werkgelegenheidsregister Provincie Groningen
Werkgebied: Provincie Groningen (excl. Stad Groningen)
mevr. M. Joustra
Tel.: (050) 316 40 51
e-mail: m.joustra@prvgron.nl

Drentse Werkgelegenheids Enquête (DWE)
Werkgebied: Provincie Drenthe
dhr. R. van de Velde
Tel.: (050) 317 82 00
e-mail: r.vande.velde@arbeidsbureau.nl

Vestigingenregister Flevoland
Werkgebied: Provincie Flevoland
dhr. P.M. Smeenk
Tel.: (0320) 265 317
e-mail: smeenk@flevoland.nl

Gemeente Zaanstad
Werkgebied: Gemeente Zaanstad
dhr. J. van Gaasbeek
Tel.: (075) 655 31 22
e-mail: j.gaasbeek@zaanstad.nl

RMO Noordwest-Holland
Werkgebied: KvK voor Noordwest-Holland
dhr. drs. M.A. de Boer
Tel.: (072) 519 57 76
e-mail: mdeboer@alkmaar.kvk.nl

Bedrijvenregister Zuid-Kennemerland + IJmond
Werkgebied: Haarlem e.o.
dhr. C.A. Otto
Tel.: (023) 511 38 18
e-mail: ottoca@haarlem.nl

Vestigingenregister Limburg
Werkgebied: Provincie Limburg
dhr. A. Lamberix
Tel.: (043) 388 36 13
e-mail: a.lamberix@etil.unimaas.nl

Bedrijvenregister Zuid-Holland (BRZ)
Werkgebied: Rijnmond en Rijnstreek
mevr. D. Zoeteman
Tel.: (010) 204 10 42
e-mail: BGS@XS4ALL.nl

Werkgelegenheidsregister Gemeente Groningen
Werkgebied: Gemeente Groningen
dhr. T.H. Snijders
Tel.: (050) 367 70 16
e-mail: gic.statistiek@dia.groningen.nl

Gemeente Hilversum
Werkgebied: Gooi en Vechtstreek
mevr. A.G.J. Roeleveld
Tel.: (035) 629 21 11
e-mail: l.roeleveld@hilversum.nl

Bedrijven- en Instellingenregister Overijssel (BIRO)
Werkgebied: Provincie Overijssel
dhr. J. Bos
Tel.: (038) 425 16 30
e-mail: BIRO@prv-overijssel.nl

Medische Technologie¹ in Nederland (1996-1999)

Top 10 regio's met de meeste werkgelegenheid in de medische technologie (1999)

COROP-gebied	Vestigingen	Werkzame personen	Aandeel in Nederland	Locatie-quotiënt*
1 Utrecht	502	8.990	13,1	165
2 Noordoost-Brabant	273	7.350	10,7	253
3 Zuidoost-Brabant	278	5.800	8,5	168
4 Groot-Amsterdam	458	4.320	6,3	65
5 Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	127	2.690	3,9	190
6 Groot-Rijnmond	305	2.680	3,9	51
7 Delft en Westland	50	2.650	3,9	258
8 Agglomeratie Haarlem	110	2.360	3,4	252
9 West-Brabant	218	2.360	3,4	89
10 Het Gooi en Vechtstreek	131	2.250	3,3	238

* een score van 100 duidt op een concentratie die gelijk is aan het landelijk gemiddelde

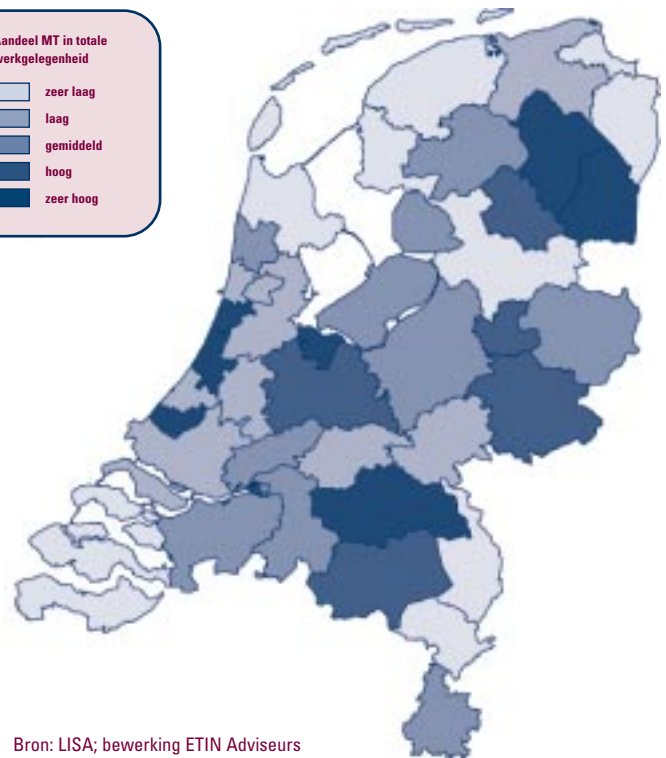
Bron: LISA; bewerking ETIN Adviseurs

¹ Definitie gebaseerd op de volgende sbi-codes: 244, 331, 332, 3543, 5146, 51475, 52322, 73103.

Aandeel Medische Technologie in de totale werkgelegenheid per COROP-gebied (1999)

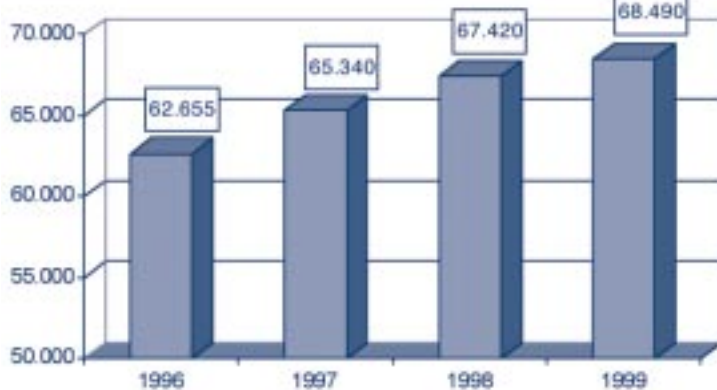
Aandeel MT in totale werkgelegenheid

- zeer laag
- laag
- gemiddeld
- hoog
- zeer hoog

Bron: LISA; bewerking ETIN Adviseurs

Aantal werkzame personen in de medische technologie in Nederland (1996-1999)

Bron: LISA; bewerking ETIN Adviseurs